

PASTORAL STARIJIH I BOLESNIH U INOZEMSTVU

Tajništvo njemačke biskupske konferencije u Bonnu tiskalo je 1. siječnja 2000. godine poslanicu njemačkih biskupa posvećenu brizi za starije, a nosi naslov „*Dem Leben auf der Spur - Einsichten und Hilfen beim „Älterwerden“*“. Poslanica je podijeljena je u pet poglavlja. Na str. 29.-30. pod naslovom „Vidovi životnih situacija“ čitamo da sada u Saveznoj Republici Njemačkoj živi 7,4 milijuna stranih građana, a od toga 500.000 (7%) preko 60 godina. U usporedbi sa sveukupnim stanovništvom u Njemačkoj starosna struktura migrantskog stanovništva je relativno mlada. Aktualne prognoze ipak jasno govore da će se starosna dob ujednačiti starosnoj strukturi njemačkog stanovništva. Kod starijeg stanovništva stranaca radi se o vrlo heterogenim grupama. Polazeći od prihoda, obrazovnog nivoa i obiteljskog stanja, razlikuju se po narodnosti, jeziku, kulturi i religiji. Postoje opterećenja i teškoće zbog nedovoljnog poznavanja jezika, nejasne perspektive života i pravnih ograničenja. Većina je stranih migranata usmjerena na povratak, tj. njihov životni plan je uvijek vezan na zemlju porijekla.

U starosti često nastaju razlozi koji otežavaju ili onemogućavaju taj povratak. Pojavljuju se nove generacije koje žele ostati u Njemačkoj i povratak bi za mnoge značio konačan prekid s vlastitom obitelji. Mnogi su uslijed teškoga tjelesnog rada narušili zdravlje i ostaju radi bolje medicinske brige u Njemačkoj. Tijekom vremena stara im je domovina postala strana.

Za strane sugrađane nacionalni savezi i udruge od odlučujućeg su značenja. Oni daju usmjerenje i pomoć u potpori, unaprijeđuju osjećaj samosvijesti, posreduju zajedništvo i zaštićenost, njeguju jezik, religiju, kulturu i običaje. Time se problemi lakše svladavaju i čovjek se lakše prilagođava. Narodno obilježje je dio identiteta i osigurava kontinuitet osobe za vrijeme starenja u tuđini.

Naše društvene i kršćanske zajednice, kažu biskupi u svojoj poslanici, vide sebe u tim činjenicama nasuprot novim pitanjima i zadaćama: uspijevaju li stvoriti prigode i prostore u kojima je moguć dijalog između ljudi različitih po kulturi i osobinama? Kakvu pomoć mogu pružiti crkvene ustanove i zajednice starijim migrantima i kako ih savjetovati u nevoljama? Koje su mogućnosti integracije starih migranata u staračkim domovima?

Na temelju promišljanja njemačkih biskupa o problematici starijih, i postavljenih pitanja, možemo i mi, hrvatski svećenici i pastoralni suradnici postaviti pitanje: *Što možemo učiniti u našem pastoralu za naše starije i bolesne u našim misijama?*

Na postavljeno pitanje poslužit ću se iskustvima što su ih doživjeli u višegodišnjem radu sa starijima i bolesnima njemački djelatnici, što ne znači da i mi u našim misijama nismo na tom planu barem nešto poduzimali. Najprije ću se poslužiti knjigom pod naslovom „*Nicht verlernen, was anfangen heisst*“ koju su napisali Elfi Eichorn-Kösler, socijalna pedagoginja (rođ. 1954. u Ulmu) i Bernhard Kraus, teolog i pedagog, (rođ. 1953. u Karlsruhe). Njih dvoje daju

poticaje za pastoral sa starijim ljudima, iznoseći argumente i primjere kako u jednoj zajednici može biti živo ako se ohrabre stariji ljudi, i ako se razvijaju darovi i sposobnosti.

U uvodnoj riječi svoje knjige kažu da stariji ljudi nisu više rubne osobe u našem društvu i u našim crkvenim zajednicama. Većinom su ili u zajednicama ili se druže međusobno. Prije se često znalo reći sa žaljenjem: „*Naša je zajednica potpuno prestara*“ ili „*Opet je bilo samo par starijih žena*“.

U mnogim zajednicama, pišu autori spomenute knjige, već 60-tih godina postoje „Seniorengruppen“ koje se redovito susreću u poslijepodnevnim satima. Većinom je u središtu zabava, druželjubivost, česti su kratki tematski referati ili predavanja s projekcijama i širok spektar tema. Dodatno su tu bogoslužja za starije, hodočašća i izleti. Vodstvo je povjereno mlađim ženama koje se angažiraju kao „njegovateljice“ starijih, ili je vodstvo povjereno starijima koji sami nešto organiziraju za starije.

Uskoro se pokazalo da taj oblik crkvenog rada mnogim starijim osobama nije bio po volji. Oblikovale su se interesne grupe kod kojih je bilo više vlastite aktivnosti, npr. gimnastika, ples staraca, raznoliki treninzi, hobiji, štrikanje, šetnja, vožnja biciklom, razgovor i meditacija. Paralelno s tim u kontaktu s tzv. aktivnostima, nastajale su u zajednici službe za posjet bolesnicima i stanarima staračkih domova, rođendanski posjeti, posjeti i nošenja pričesti bolesnicima, zatim karitativne grupe, crkveni zborovi, grupe žena, Kolping...

Autori spomenute knjige govore i o starosnoj strukturi stanovništva u posljednjih 100 godina koja se jako izmijenila. Prije Prvoga svjetskog rata bilo je 5% stanovništva preko 60 godina starosti, a danas je već 25%. Prema prognozama, u godini 2030. više će od trećine sveukupnog stanovništva u Njemačkoj činiti oni preko 60 godina. Prosječna dob muškaraca je danas 73,3 godine, a kod žena 79,8 godina.

Stari ljudi su vrlo diferencirane grupe. Ima aktivnih, gladnih izobrazbe, onih koji se vesele putovanjima, onih koje raduju kontakti, ima bogatih, ima onih koji su zainteresirani, ali i onih koji su potrebni njege, osamljenih, zbunjenih, siromašnih starih ljudi. Na temelju životne situacije, biografije, iskustava, obrazovanja, različitih stavova i vrijednosti razlikuju se ljudi u životnoj fazi jedan od drugoga. U pravilu će biti označeni starijim ljudima oni između 55 i 70 godina.

Danas su već više od 20% članova zajednice ljudi stari preko 60 godina, a dio starih i postarijih i dalje raste. Unutar crkvene zajednice treba im pokloniti više značenja. U zajednicama bi trebalo formirati odbor „starije generacije“. U tom odboru su voditelji postojećih grupa stariji ljudi kao i voditelji i voditeljice koji se časno brinu za starije. Taj bi odbor trebao biti u povezanosti s vodstvom zajednice preko svoga zastupnika u župskom vijeću, da stariji ljudi ne bi bili izgubljeni iz vida. Taj bi odbor mogao imati nalog utvrditi analizu zajednice, istražiti što postoji, kako se stvari odvijaju, gdje su deficiti i kako bi se moglo pomoći.

Moguća pitanja:

1. Starosna struktura se izmijenila. narastao je broj starih koji će i dalje rasti. Uzimamo li u obzir taj razvoj u zajednici? Kako?

2. S porastom starijih raste i broj ljudi koji su potrebni potpore i njege. Nailazi li ta činjenica na djelovanje časnog rada župske zajednice?

3. U društvu još uvijek prevladava negativna slika o starosti. Biti star dovodi se u vezu s pojmom biti siromah, potreban njege, osamljen itd. Kako izgleda starosna slika u našoj zajednici?

4. Stari ljudi su diferencirane grupe, budući su u svojoj dosadašnjoj povijesti života bili obilježeni.

Razumiju li se iz toga različite želje i potrebe koje nastaju.

5. Istraživanja utvrđuju da stariji ljudi raspolažu mnogostrukim sposobnostima, vještinama i kompetencijama koje mogu i žele unijeti. Ubraja li se u crkvenu zajednicu vijeće starih? Imaju li stariji mogućnost unijeti svoje kompetencije? traži li se to od njih?

6. Mnogi stariji žive sami i traže mogućnost kontakta s drugima zbog komunikacije, izmjene i izgradnje osobnih odnosa. To u okvirima velikih priredbi i predavanja nije moguće. Ima li malih i interesnih grupa koje su primjerene tim osobama?

7. Ne povezuje ljude samo starost, nego i zajednički interesi, predodžbe, vrijednosti. Stariji ne žele biti sami bez mlađih osoba. Ima li mogućnosti u crkvenoj zajednici međusobno povezivati generacije u razgovoru i djelovanju?

8. U starosti sve više ima promjena i kriza u kojima se postavljaju pitanja o smislu života. Prihvaćamo li pitanja starijih? Postoji li prostor gdje se mogu postaviti pitanja vezana za život i vjeru i gdje se prati starije u njihovom osvrtnu unatrag u njihov život?

9. U sadašnjoj privrednoj situaciji ljudi se često šalju u prijevremenu mirovinu već u 55. godini života. Prijelaz od zaposlenosti u mirovinu za mnoge nije jednostavan, budući se nisu na to pripremili. Koju pomoć pruža crkvena zajednica tim osobama? Gdje i kako se može ostvariti priprema na to?

10. Velik dio starih ljudi su samostojeće žene. Oko 23% tih žena su „siromašne“. Kako ih se prihvaća? Koje ponude i pomoći im se nude?

11. Sve više je stranih sugrađana koji nakon mirovine ostaju u Njemačkoj. često imaju problema s jezikom i ne povjerava im se rad kao starijim osobama. Kako ophodimo s tom činjenicom? Ima li ponuda za starije strance?

12. 5% onih preko 60 godina i 80% njih preko 80 godina potrebni su njege. Blizu 90% onih koji su potrebni njege njeguju njihovi rođaci. Uzimaju li se u obzir rođaci i njihove situacije?

13. Umiranje i smrt su teme koje se još uvijek tabuizirane. Ljude se pita gdje žele provesti svoje posljednje dane, gdje žele umrijeti, a vlastiti dom ne će biti ni spomenut. Kako ophodimo s umiranjem i smrću? Ima li ljudi koji prate umiruće? Koji prate ožalošćene?

14. Jedan dio starih i postarijih ljudi živi u staračkim domovima ili u domovima za njegu. Postoje li kontakti s kućama i stanovnicima domova koji su

na području župske zajednice? Kako izgleda dušobrižništvo u tim kućama? Tko se bavi dušobrižništvom?

Ako se pojave područja s novim zadaćama, vrijedi razjasniti: Koje sadržaje imamo (suradnici/ce, prostori, financijska sredstva itd.? Tko je odgovoran za rad? Postoji li partner, saveznik? Kako mogu izgledati prvi koraci (konkretni plan koraka i vremenski limit do kad su zaključeni)? Kakve su grupe i inicijative uključene u odbor?

Područje rada i zadaća odbora

- Dušobrižničko praćenje šticećenika staračkih
- Pomoć u susjedstvu
- Službe posjeta bolesnika, za rođendan
- Telefonski lanac
- Poslijepodnevi staraca
- Grupa "mladih staraca"
- Pričest bolesnika
- Praćenje žalosnih
- Bolnica/praćenje umirućih
- Rođaci koji njeguju
- Dušobrižničko pojedinačno praćenje starijih
- Služba Božja za starije
- Uključiti se u politička pitanja, npr. za izgradnju staračkih domova, uvođenje pomoćnih služba, starački uredi itd.

Važno je da odbor uvijek iznova izvještava u župskom vijeću o svojim aktivnostima i situaciji starijih članova u vidokrugu zajednice.

Službe Božje u domu za stare i bolesne

Kod jednog susreta na temu „Oblikovati službu Božju sa starim ljudima“ sudionici su trebali iznijeti slijedeća iskustva koja su doživjeli sa starim ljudima u staračkom domu. Evo tih iskustava:

- Malo je onih u staračkom domu koji mogu samostalno doći u kapelu.
- Osoblje koje se brine za stare i bolesne mora biti pažljivo prema tim osobama, obući ih i postaviti ih u bolesnička kolica.
- Zgodno je da ima pomoćnika iz zajednice koji će poći na bolesničke postaje (štacione) po njih i opet ih vratiti.
- Službe Božje mogu se obavljati i na štacionima u zajedničkom prostoru. Prednost: tako mogu sudjelovati i oni koji leže u krevetima.
- Službe Božje/euharistijska slavlja ne trebaju biti duža od 30 minuta.
- Službe Božje trebaju biti obavljene prema vremenu dana ili godine radi orijentacije bolesnika.
- Uvijek isti tijekom službe Božje pomaže im radi lakšeg snalaženja.
- Mora se paziti na to da se govori glasno i jasno.
- Treba primjenjivati kratke i jednostavne rečenice.
- Trebalo bi pjevati poznate pjesme.

- Stanovnici doma rado pjevaju marijanske pjesme.
- Izabrati poznate molitve da svi mogu moliti.
- Trebalo bi oblikovati molitve u kojima se prisutni mogu naći.
- Voditelj bi trebao na početku pozdraviti prisutne stiskom ruke i na kraju se oprostiti s njima.

Uloga knjige i molitve u životu starijih

O važnosti knjige i ulozi molitve u životu starijih ljudi pročitao sam u dvjema knjigama¹ nekoliko zanimljivih ulomaka koje donosim za primjer i poticaj.

“Čovjek je u najboljim godinama ako su one iza njega dobre“. To je rekao francuski pisac André Maurois (1885-1967). Tko tako govori taj kaže svojoj starosti „da“, nju prihvaća kakva jest i ima poštovanje pred posljednjom fazom svoga života.

Radost je susresti ljude koji svoju starost svladavaju snagama, koji se ne tuže samo na negativne strane starosti, nego gledaju na darove koje starost nosi sa sobom.

U jednom kalendaru moglo se pročitati: „Teško je biti star, ali je i lijepo.“ Naravno, da starost ima mnogo sjenovitih strana, ali i mnogo sunčanih. Gdje je sjena tu je i svjetlo. Da bismo to svjetlo, sunce starosti mogli doživjeti, morao bi svatko sa svoje strane doprinosti. Svatko mora pomoći da doživimo svjetlo u starosti i da ga možemo uživati. Starost čuva mnoge lijepe strane, tj. mnoge darove i mnoge milosti. Oni ne padaju sami nekome u krilo. Za njih se treba spremati i tražiti ih. Jednoga dana će se spoznati da je starost usprkos svih poteškoća i briga obilna, izdašna, vrijedna života.

Knjiga „Gib deinen Jahren Leben“ želi pratiti čitatelja na traženju sunčanih strana starosti. Knjiga im želi pomoći da budu sretni u starosti. čitamo kod pisca Theodora Fontane (1819-1898) da se može biti sretan ako se hoće. To također vrijedi i za vrijeme starosti. Ova knjiga pruža za svaki tjedan tri do četiri priloga. Mogu se čitati i nad njima se može razmišljati. Kratki tekstovi mogu se čitati u malom krugu i o njima se može razgovarati. na kraju svakoga mjeseca nalazimo najvažnije imendane, svetkovine i blagdane.

“*Biti star je divna stvar, ako se ne zaboravi što znači početi.*” (Martin Buber (1878-1965).

Molitve za starije ljude

“*Tko može dugo čekati, uvijek doživi dobar kraj.*“ Kad je gospođa Gerhards navršila 100 godina, slavili smo svečano euharistijsko slavlje u domu za stare i bolesne. Stara dama već se dugo veselila tome. Nakon mise priredili smo joj zakusku i zaželjeli sreću i blagoslov. Kad sam bio na redu pružiti joj ruku pogledala me je ta mala, nježna, gotovo krhka osoba i rekla mi gotovo vragolasto:

¹ 1. *Gib deinen Jahren Leben - Ein Wochenbegleiter für Senioren* od Reinharda Abelna i Antona Knera;

2. *Gottesspuren in meinem Leben - Gebete für ältere Menschen* od Adalberta L. Ballinga.

„Gospodine pater, danas me trebate uhvatiti za ruke!“ Odmah sam prihvatio izazov, a ostali su se smješkali zadovoljno. Uhvatio sam je pažljivo za ruku, a ona je tiho i vragolasto šaputala: „čvršće me uhvatite, pater, čvršće!“

Danas kad mislim na gospođu Gehards, a ona je umrla dva tjedan nakon svoga 100. rođendana i na mnoge druge u staračkom domu. tada me katkad obuzme tuga, žalost. Zašto? Jer se sjećam mnogih koji su zračili. Oni su u svojim kasnim godinama sazrijeli. Odrasli i sazrijeli u strpljivosti i mirnoći. Postigli su ljubavnost koja se čovjeku-tako mi se čini, poveća tek u jesen života. Ja ne ću tvrditi da se i u mlađim godinama ne može postići izvjesna zrelost. Ali je mirnoća ipak pridržana za kasno branje u čovjekovom životu.

Mirnoća se krije u mudrosti, strpljivosti, blagosti, a nerijetko u tihom humoru. Mirnoća znači moći čekati, moći se pustiti vremenu. Mirni, oduhovljeni ljudi zahvaljuju Bogu svejedno ide li im u životu dobro ili loše.

Jednoga dana nakon olujnog nevremena koje je rušilo stabla, a obilne kiše poplavile zemlju, pitali su učenici učitelja, časti li još Boga i nakon takvog nevremena. Učitelj je odgovorio molitvom: „Gospodine, danas je neugodan dan, ali ja ti zahvaljujem da nije svaki dan tako strašan!“

Mirni ljudi rastu i sazrijevaju prije svega u ljubavi. Oni znaju: mirnoća je „ljubav koja može čekati“. Mirnoća je strpljivost koja traži harmoniju. Mirnoća je radost koja dolazi iznutra. Mahatma Gandhi rekao je jednom: „Molitva je bila spas moga života. bez molitve bih poludio.“ Želim svima vama ljubav i dobrotu. prije svega: mirnoću i strpljivost, radost i humor, pouzdanje i povjerenje u Boga.

Pastoral bolesnika

Podsjetio bih na Papinu poruku za VIII. Svjetski dan bolesnika 11. veljače 2000. u kojoj papa poručuje da u bolesnicima promatramo Kristovo lice. „Za Krista, kaže papa, izliječiti istodobno znači uključiti: kako bolest isključuje iz zajednice, tako izlječenje mora dovesti čovjeka da ponovno nađe svoje mjesto u obitelji, u Crkvi, u društvu. Isus nije samo liječio i ozdravljao bolesne, nego je također bio neumoran promicatelj zdravlja svojom spasiteljskom nazočnošću, poučavanjem i djelovanjem. Njegova ljubav za čovjeka izražavala se u odnosima punim čovještva, koji su ga vodili razumjeti, pokazati samilost, donositi utjehu, skladno sjedinjujući nježnost i snagu.“

U priručniku „Pastoralna teologija liturgijskih slavlja“ čitamo o bolesti i bolesnicima slijedeće misli:

„Preko Crkve (kršćanske zajednice) Krist se i danas približava bolesnom čovjeku, riječju budi u njemu vjeru, dotiče ga i tako ga liječi. Zadaća je duhovnog vođe zajednice da promiče i usklađuje, a poglavito da primjerom pomaže to djelo uzajamne ljubavi. Župnik, đakon ili laik određen za određeno područje župe, ima se pobrinuti da pokrene skrb za bolesne, posjete bolesnima (naročito onima koji nemaju ukućana ili prijatelja) te ponekad i pomoć obiteljima, kao i molitvu za njih i s njima.“

Prezbiter, koga same obitelji ili oni koji su za to zaduženi upozore na bolesne, više će ih puta posjetiti bilo da su na liječenju kod kuće ili u bolnici. takvi česti susreti s bolesnicima, u svrhu podrške i zajedničke molitve, pomoći će

da se otkloni „strah od svećenika“ koji je još veoma raširen kod tolikih vjernika jer smatraju da je svećenikov dolazak u kuću...znak skore smrti.

Cijela zajednica svoje bolesne članove prati molitvom. Prigoda za to svakako je nedjeljni sastanak. Nek se među različite nakane vjerničke molitve spomenu poimence i bolesnici i dobro je upozoriti vjernike da za njih mole. Kao znak zajedništva i bratstva nosit će im se euharistija. Sam prezbiter, ili đakon, ili pak-ako to dopusti biskup-laik odnijet će euharistiju nedjeljnog slavlja bolesnoj braći koja su izrazila želju da prime Tijelo Kristovo. Kad to čini laik, bit će najbolje da to bude koji ukućanin koga će po mogućnosti pratiti i koji drugi član kršćanske zajednice. Za bolesnike koji imaju poteškoće s gutanjem predviđena je mogućnost pričesti samo pod prilikama vina (*Euc. Misterium* 41).

Katkada će biti moguće, naročito u klinikama i bolnicama, okupiti više bolesnika, pa čak i u istoj kapeli te ih sjediniti u istoj molitvi i istom zajedničkom slavljenju sakramenta kojim im Crkva priopćava strpljivost i milost Gospodina Isusa i za njih moli ozdravljenje. Moglo bi se također, kad je to pogodno, povezati bolesničko pomazanje s euharistijskim slavljem.”

Nadam se da će nam ovaj kratki referat pomoći u daljnjem promišljanju i da ćemo svi skupa sudjelujući u diskusiji doći i do novih poticaja za što uspješniji pastoral sa starijima i bolesnima u našim misijama.

Jozo Župić, ofm

* * *

Literatura:

- ADALBERT L. BALLING, *Gottesspuren in meinem Leben, Gebete für ältere Menschen*, Verlag Herder Freiburg im Breisgau 2000.
- AUGUST KUNAS, *Ein Jahr im Seniorenkreis, Erprobte Entwürfe für das ganze Kirchenjahr*, 1998 R. Brockhaus Verlag Wuppertal.
- Die deutschen Bischöfe, Pastoral-Kommission, 23, *Dem Leben auf der Spur, Einsichten und Hilfen beim Älterwerden*, 1. Januar 2000, Bonn.
- J. GELINEAU, *Pastoralna Teologija liturgijskih slavlja*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1973. str. 546-551.
- JOHANN MICHAEL SAILER, *Mala Biblija za bolesnike- Riječ koja krijepi i ozdravlja*, Đakovo 1992.
- JOSEPH COLOMB, *Kateheza životnih dobi*, Zagreb, 1996, str. 142.-145.
- Neue Impulse für die Pastoral mit älteren Menschen*, ELFI EICHORN-KÖSLER - BERNHARD KRAUS, *Nicht verlernen, was anfangen heisst*, Verlag Herder 1999.
- Papina poruka za VIII. Svjetski dan bolesnika 11. veljače 2000. - U bolesnicima promatrajte Kristovo lice
- REINHARD ABELN/ANTON KNER (Hg.), *Gib deinen Jahren Leben, Ein Wochenbegleiter für Senioren*, Franz-Sales-Verlag 2000.